

Lietuvos advokatūra 2023 m. pabaigoje pirmą kartą viešai išsakė savo pastebėtas valstybės TOP teisinės sėkmes ir nesėkmes. Prabėgus dar vieniems metams, 2024-ųjų pabaigoje norime su Jumis vėl aptarti, kokie penki sėkmingi ir nesėkmingi įvykiai nuspalvino šių jau besibaigiančių metų Lietuvos valstybės, teisės ir teisingumo sistemą.

Vienas pagrindinių Lietuvos advokatūros siekių – šviesti visuomenę ir skleisti informaciją teisiniais klausimais, padėti žmonėms geriau suprasti savo teises ir pareigas, prisidėti prie teisinių institucijų nepriklausomumo ir stiprinti visuomenės pasitikėjimą teisine sistema.

2024-ieji – pokyčių metai. Išsirinkome Prezidentą, Europos Parlamentą, Seimą, turime naują Vyriausybę. Visgi ar galime tikėtis pokyčių teisinėje sistemoje, žmogaus teisių apsaugos ir teisės viršenybės puoselėjimo srityse? Sunku prognozuoti. Lietuvos advokatūra, kaip nepriklausoma, ekspertinė, politikoje nedalyvaujanti organizacija, š. m. rugsėjo mėnesį atviru laišku kreipėsi į visas politines partijas, kandidatus į 2024–2028 m. kadencijos Seimą ir būsimąją Vyriausybę. Nesiekėme kritikuoti būsimų politikų. Kaip tik norėjome padėti, telkti diskusijai – parodėme, kokios yra mūsų teisinės sistemos spragos, kai kalbame apie Žmogaus teises. Vis dėlto iniciatyvų keisti įvardintų žmogaus teisių pažeidimų padėtį nei iš Prezidento, nei iš Seimo, nei iš Vyriausybės narių 2024 m. nesulaukėme.

Nesėkmė, kuri virto tragiška nelaime

Šiais metais įvyko skaudžiausias advokatų bendruomenei įvykis, kai 2024 m. spalio 10 d. pirmą kartą nuo Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimo buvo nužudytas savo advokato pareigą vykdęs advokatas Leonidas Pčelincevas. Nors pats įvykis nesusijęs su įstatymais ir jų leidyba, tačiau susiklosčiusi situacija mums kelia klausimų dėl tinkamo mūsų teisinės sistemos veikimo ir skaidrumo.

Iki šiol nesulaukėme atsakymų, kodėl žuvo advokatas, kaip jį kliudė kulka. Niekas neatsako į mūsų keliamą klausimą – kas gi ėjo pirmas pro duris, kai buvo siekiama iškeldinti asmenį? Advokatas, antstolis ar policininkai, kurie ir buvo pakviesti tam, kad įsitikintų, jog kiti proceso dalyviai gali saugiai patekti į patalpas? Ar buvo tinkamai iš anksto pasiruošta iškeldinimo procedūrai, negalint nežinoti, kad bus iškeldinamas kriminalinę praeitį turintis asmuo.

Mūsų nuomone, tokių klausimų, deja, net neturėtų kilti, nes visuomenei tai turi būti skaidriai paaiškinta. Juk dėl lėktuvo katastrofos Vilniuje taip pat atliekamas tyrimas, tačiau pagrindinės detalės visuomenei yra atskleidžiamos nedelsiant. Atsakymo dėl advokato žūties neturime iki šiol. Manome, kad to akivaizdžiai vengiama. Vykdomas ikiteisminis tyrimas, tačiau tik po daugiau nei pusantro mėnesio atsakyta, kad policijos kūno kameros buvo

išjungtos arba jų visai nebuvo. Be kita ko, filmuojant ir auditorijai transliuojant akivaizdžiai žmogaus teises pažeidžiantį realybės šou „Farai“ įjungiamos visos įmanomos kameros, o ir su vaizdingais reportažais bei nufilmuotais kadrais problemų niekada nebūna.

Nesėkmė, kai nematome, kas vyksta mūsų šalyje

Lietuvoje ir toliau tik popieriuje galioja kliento paslapties apsauga. Mes stebimės, kad rusijoje įkalinimo įstaigose advokatai negali pasikalbėti su savo klientais, nesant įjungtų stebėjimo kamerų. Vis dėlto nereikia vykti į rusiją, analogiška situacija jau seniai ir nuolat vyksta Lietuvoje.

Mums, advokatams, jau seniai ne paslaptis, kad iki šiol (ir dabar) visose Lietuvos asmens sulaikymo patalpose (areštinėse), kur vyksta advokato ir jo kliento susitikimas, šis veiksmas visuomet yra filmuojamas. Taip vyksta Lietuvos policijos generalinio komisaro 2015 m. spalio 28 d. įsakymo Nr. 5-V-963 pagrindu, nors tokia praktika yra akivaizdžiai prieštaraujanti tiek Konstitucijai, tiek Europos Sąjungos teisei, tiek ir tarptautiniams įsipareigojimams, kurie garantuoja asmens ir gynėjo teisių užtikrinimą, draudimą kontroliuoti įtariamąjį, kaltinamąjį, nuteistąjį, išteisintąjį ir jų gynėjo bendravimą – susitikimus, korespondenciją, pokalbius telefonu ar kitos formos bendravimą, garantuoja gynėjo teisę be pašalinių susitikti su įtariamuoju ar kaltinamuoju prieš apklausą arba per teismo posėdį. Taigi, Lietuvoje, deja, ir toliau toleruojama situacija, kai policijos generalinio komisaro įsakymas faktiškai turi aukštesnę galią net negu Lietuvos Konstitucija.

Nesėkmė Tautai, kai nekultūra tampa priimtina

Ne logika, ne pagarba, ne teisės argumentai, o patyčios, antikultūra ir arogancija persmelktos politikų tarpusavio kalbos, viešosios politikos diskusijos, požiūris į visuomenę ir dialogas su interesų grupėmis.

Tautos išrinktieji, t. y. Seimo nariai, yra išrinkti tarnauti Tautai, o ne jaustis esantys virš Tautos. Toks mandagumą ir etikos normas atmetantis požiūris į visuomenę griauna pasitikėjimą pačia valstybe.

Nesėkmė, kai, deja, esame vos treči nuo galo

Kaip reikšmingą teisinės sistemos nesėkmę būtų galima išskirti teisinių profesijų nepriklausomumo trūkumą. Kasmet rengiamos Europos Komisijos ataskaitos rodo, kad Lietuvoje išlieka Advokatūros priklausomumas nuo politinės, visų pirma vykdomosios, valdžios. Pavyzdžiui, šiemet, kaip ir 2023 m., Lietuvos advokatūra pagal vykdomosios

valdžios galias daryti įtaką advokatų savivaldos autonomijai viso labo tėra trečia nuo galo tarp visų Europos Sąjungos valstybių. Galime „pasidžiaugti“, kad blogiau negu Lietuvoje yra tik Slovėnijoje ir Maltoje. Šiomet gruodžio 13 d. Seime vykusiame Teisės forume iš naujojo Seimo narių nuskambėjo pažadas, kad to nepriklausomumo bus daugiau.

Maža sėkmė vardan žmogaus teisių užtikrinimo

Maža sėkmė – Baudžiamojo proceso kodekso stabilumo išlaikymas. Maža sėkmė, nes visuomenei buvo pristabdytas Baudžiamojo proceso kodekso „proginų“ pakeitimų, susijusių su teisėsaugos institucijų darbo palengvinimu žmogaus teisių ir, visų pirma, teisės į gynybą sąskaita, projektas.

Aišku, jis grįš į naujojo Seimo svarstymus, bet labai norisi tikėti, kad šį kartą bus išiklausyta į Advokatūros nuomonę.

Norime pakeitimų, kurie visų pirma padėtų Žmogui – proceso dalyviui, o ne procesą organizuojančioms tarnyboms apriboti Žmogaus teises. Jeigu projektas būtų priimtas toks, kokį siūlė jo rengėjai, tai tie pakeitimai ribotų asmenų teisę į konstitucinę gynybą.

Pavyzdžiui, projekte buvo siūloma praktiškai panaikinti proceso dalyvio teisę efektyviai ir realiai apskusti jo atžvilgiu priimtą sprendimą (apskundimo laikotarpis turėjo būti sutrumpintas iki 7 dienų). Taip pat buvo siūlomi tokie pakeitimai, kuriais remdamasis gynėjas negalėtų tinkamai pasirengti gynybai, nes siekta uždrausti bylos dalyviams, išskyrus teisėjus ir prokurorus, pasidaryti bylos kopijas. Iš esmės būtų paneigtas teisinės gynybos prieinamumas ir kokybė, baudžiamojo proceso skaidrumas ir, svarbiausia, pasitikėjimas teismine sistema.

Sėkmingo bendradarbiavimo pavyzdys

Visgi norime ir pasidžiaugti, kad bendradarbiauti ir išiklausyti kalbantis svarbiais teisiniais klausimais tikrai įmanoma. 2020 m. advokatai (nors ir be objektyvaus pagrindo) buvo priskirti didžiausios pinigų plovimo rizikos grupei.

Lietuvos advokatūra, metus laiko tęsusi Nacionalinio pinigų plovimo ir teroristų finansavimo rizikos vertinimo derinimą, bendradarbiaudama su FNTT ir šį vertinimą atlikusiais specialistais, rinko ir bendrino informaciją, siekdama pateikti šiam vertinimui reikalingus duomenis ir rodiklius, kad būtų paneigta garsiai nuskambėjusi 2020 m. išvada.

Mat prieš ketverius metus, analizuodama pateiktą ataskaitą, Lietuvos advokatūra atkreipė dėmesį, kad joje nėra jokių duomenų apie realias rizikas. Nepaisant to, advokatams buvo

skiriamas aukščiausias – ketvirtas – rizikos balas teroristų finansavimo sektoriuje.

Tad 2023–2024 m. po kruopštaus darbo, keitimosi duomenimis ir nuomonėmis galime pasidžiaugti, kad Lietuvos advokatų bendruomenės bendras pinigų plovimo rizikos lygis, kuris ankstesniame rizikos vertinime buvo didelis, tapo vertinamas jau kaip vidutinis.

Nesėkmės istorija tampa rezultatyvi dėl teisinių mechanizmų veikimo

Šiomet vėl turime atkreipti dėmesį į praėjusiais metais prasidėjusį „čekučių“ skandalą. Galime pasidžiaugti, kad suveikė teisiniai mechanizmai politikų teisinei atsakomybei kilti. Visų pirma, politikai buvo priversti į biudžetą grąžinti pinigus, antra, dėl įvykdytų nusižengimų buvę politikai realiai nebegali būti išrinkti ar paskirti į valstybės ar savivaldybių institucijų arba įstaigų, įmonių ar nevalstybinių organizacijų renkamas arba skiriamas pareigas. Taigi norisi pasveikinti ikiteisminių tyrimų institucijas, kurios principingai ėmėsi nusižengimų ištyrimo ir atsakomybės neišvengiamumo.

Metų sėkmės spurtas atsimušus į biurokratiją

Metų sėkmės istorija, be abejonės, skiriama „Teltonikai“. Vienu socialinių tinklų įrašu „Teltonikos“ įkūrėjas A. Paukštys išgelbėjo Lietuvai svarbų projektą nuo biurokratinių kliūčių. Per dvi savaites nuo paskelbtos žinios apie projekto žlugimą surėmę pečius valdininkai žarstė pažadus, kad bus pašalintos visos problemos ir kliūtys dėl 6 tūkstančių naujų darbo vietų, 500 milijonų eurų į šalies biudžetą kasmet ir 3,5 milijardo eurų investicijų. Artima ateitis parodys, ar dėl kiekvieno biurokratinio barjero politikai naudos telefono teisę, ar visgi biurokratijai bus paskelbtas naikinimo procesas.

Taigi ir palinkėsime, kad kitais metais būtų kuo mažiau biurokratijos, kuo daugiau supratimo ir įsiklausymo, kad visos nesėkmės pavirstų sėkmėmis. Taip pat linkime kuo daugiau pagarbos Žmogui, jo teisėms, teisinės valstybės pagrindams, teisės kultūrai, teisės viršenybei ir teisinei atsakomybei.

